

Komentar in karta: 1/86

SLA V479 'bezgavka'

Mojca Horvat

1. Gradivo

Na karti so predstavljeni leksemi za knj. iztočnico *bezgávka* (*â*). Iz gradiva ni vedno razvidno, ali leksemi pomenijo 'ovalno ali okroglo kepico v mezgovnem tkivu' ali morda 'vnete in otekle bezgavke'. Glede na to, da se v vprašalnici za SLA vprašanje nahaja v razdelku *Bolezni*, lahko sklepamo na prevladujoči slednji pomen. Problematična se zdi tudi nadaljnja pomenska neenotnost gradiva, saj so informatorji pogosto navajali poimenovanja za posamezne vrste bezgavk (vratne, pazdušne, dimeljne), ne pa splošnih poimenovanj. Na specifičnost poimenovanja je opozorjeno le v nekaterih točkah, *dimač* 'vnetje' v T395, *vetrnica* 'pod pazduho ali v dimljah' v T332 in 'v dimljah' v T408, *židovka* 'pod pazduho ali med nogami' v T377, *bezgavke* 'na vratu' v T332, *mandula* 'v vratu' v T408, *gumpelj* 'oteklina' v T034.

Za obravnavani pomen je najpogostejši leksem *bezgavka* (v T188 se leksem uporablja kot dvojnični novejši izraz ob starejšem *drože*). Zemljepisno strnjeno se pojavljajo leksemi *žleza*, *skakalka*, *brizgalka*, *škrofelj*, *mandelj* in *mandola*. Drugi leksemi (*brzikavka*, *odimavka*, *dimavka*, *dimač*, *bezgovljica*, *kuščar*, *koširec*, *vremenica*, *guta*, *vetrnica*, *židovka*, *tvor*, *zateklina*, *oteklina* ter *glandola*, *gjandola*, *tonšilja*, *tonšile*, *drizna*, *želva*, *asla*, *mumps*, *dragoncela*, *gumpa*, *pitomnice*, *divjača*) se pojavljajo zemljepisno razpršeno.

V točkah T008, T009, T016, T020, T042, T058, T059, T066, T067, T070, T082, T088, T087, T089, T100, T109, T136, T158, T163, T180, T220, T225, T226, T227, T233, T246, T247, T248, T258, T370, T372, T284, T308, T326, T332, T338, T340, T345, T347, T348, T351, T370, T372, T374, T382, T387, T388, T391, T392, T400, T404 in T407 so leksemi v gradivu zapisani v množinski obliki, kartirani pa v edninski.

2. Morfološka analiza

bEzgavka, nejasno (ESSJ 1: 19, Snoj 2003: 38) ($E \rightarrow i$ v T159, T185, T186, T197, T208, T220, T221, T316, T317, T319, T320, T322)

bezgavica, nejasno, zelo verjetno besedotvorna različica k *bezgavka*

bezgovljica, nejasno, morda v zvezi z gor. *bezëlj* 'prišč, mozolj' ali *bržë* 'žleza slinavka' (Karničar 1990: 122; Snoj 2003: 38)

brizgalka, nejasno (Snoj 2003: 38) morda še v zvezi z *bryzg-bl-b 'izpuščaj, prišč, oteklina'

blizgavka, nejasno, morda v zvezi z *brizgalka*

brZikavka, nejasno ($R \rightarrow \emptyset$ v T165, T166, T169; $Z \rightarrow ž$ v T183; Snoj 2003: 38)

- skakalka**, nejasno, morda tvorjeno iz **s(ɔ)-kak-a-ti* 'skakati'
- dimáč** < *dym-ač-ɔ ← *dym-a-ti 'napihovati, pihati, otekati'
- dimavka**, nejasno, morda v zvezi *dym-a-ti 'pihati, oteči' (ESSJ 4: 386)
- odimavka** < *o-dym-av-ɔk-a, zelo verjetno v zvezi z *dimavka*
- zadimavka** < nejasno
- domavka** < nejasno, morda v zvezi z *dimavka*
- odomavka** < nejasno, morda v zvezi z *domavka*
- drnjavka** < nejasno, morda v zvezi z nar. sln. *drnj-a-ti* 'mukati, kruliti'
- drnavka** < nejasno, morda v zvezi z *drɔm-a-ti 'drgetati, stresati'
- zadrnavka**, nejasno, morda v zvezi z *drɔm-a-ti 'drgetati, stresati'
- zajedmavka**, nejasno, morda v zvezi s knj. *zajedati se*
- midigavka**, nejasno
- kuščar/kuščer** ≤ *guščer-ɔ 'kuščar'
- koširec**, nejasno, morda v zvezi s *kuščer-*
- žleza** < *želz-a 'žleza'
- žlezda** < *(*žlezd*)-*a* ← hrv. *žlijezda* 'žleza'
- želva** < *žel-ɔv-a ← *žel-y, rod. ed. *žbl-ɔv-e
- vetrnica** < *větr-ɔn-ic-a ← *větr-ɔ 'veter'
- tvor (tur)** < *tvor-ɔ 'tvor', kar je sorodno s *tvor-i-ti 'delati, oblikovati'
- bul-**, verjetno samostojna imitativna tvorba v zvezi z *buliti* 'napraviti bule, izbuljiti oči' (Snoj 2003: 64)
- smrtna bula** < **sɔ-mɔrt-ɔn-a-(j-a)* *bul-a* ← *sɔ-mɔrt-ɔn-ɔ ← *sɔ-mɔrt-ɔ 'smrt'
- zateklina** < *za-tek-l-in-a ← *za-tek-l-ɔ ← *za-tek-t-i 'zateči' ← *tek-ti 'teči'
- oteklina** < **o(b)-tek-l-in-a* ← **o(b)-tek-l-ɔ* ← **o(b)-tek-ti* 'obteči, teči okoli' ← *tek-ti 'teči'
- malina**, po podobnosti *mal-in-a 'malina'
- bramor**, po disimilaciji *br-* → *mr-* iz nar. *mramor* < *mormor-ɔ 'bramor'
- žila** < *žil-a 'žila'
- vratna žila** < **vort-ɔn-a-(j-a)* *žil-a* ← *vort-ɔn-ɔ (← *vort-ɔ 'vrat') + *žil-a 'žila'
- kroglica** < *krɔgl-ic-a ← *krɔgla ← *okrɔgla pod besedotvornim vplivom starinskega in narečnega sln. *kúgla* 'krogla' (Snoj 2003: 327)
- divjača** < *div-ɔj-ač-a ← *div-ɔj-ɔ 'divji'
- guta** < *(*gut*)-*a* ← hrv., srb. *guta* 'bula na človeškem telesu' (ERHSJ 1: 639)
- laloka** < *(*lalok*)-*a* ← prim. hrv. *laloka* 'čeljust' (ESSJ 2: 122; ERHSJ 2: 265)
- mumps** < *(*mumps*)-*ɔ* ← nem. *Mumps* ← angl. *mumps* 'mumps', kar je množina od angl. *mump* 'grimasa, skremžen obraz'
- mandelj** < *(*mandəl*)-*ɔ*/*(*mandel*)-*ɔ* ← srvnem. *mandel*, nem. *Mandel* 'mandelj, tonzila'
- mandeljč** < *(*mandəl*)-*ɔc-ɔ* ← srvnem. *mandel*, nem. *Mandel* 'mandelj, tonzila'

mandul-/mandol- < *(*mandul*)- ← madž. *mandula* 'mandelj', prim. tudi hrv. *mandula*, ben. it. *mandula*, it. *mandola*
asla < *(*asl*)-*a* ← avstr. bav. nem. *Eisslein* k srvnem. *eiz* 'tvor, čir, ogniojek'
škrofelj- < *(*škrofəl*)-*b*/*(*škrofəl*)-*b* ← nem. *Skrofel* 'škrofelj'
drizn- < *(*drizn*)- ← nem. *Drüsen* 'žleze'
drisen < *(*drisən*)-*θ* ← nem. *Drüsen* 'žleze'
limfdrise < *(*limfdrise*)-*θ* ← nem. *Lymphdrüse* 'limfna žleza'
drože, nejasno, morda *(*drož*)-*e* v zvezi z nem. *Drüse* 'žleza'
gumpa, nejasno, morda v zvezi s srvnem. *gumpen* 'skakati'
gumpelj < nejasno, morda *(*gump*)-*b*l-*b*
puta < *(*put*)-*a* ← bav. srvnem. *put(t)e* 'posoda, brenta', srvnem. *büt(t)e*, stvnem. *butin(n)a* (ESSJ 3: 139)
gLandol- < *(*glandol*)- ← furl. *glandule* 'žleza' (*L* → *r* v T102)
gjandol- < *(*gjandol*)- ← it. *ghiandola* 'žleza'
tonšilja < *(*tonšil*)-*a* ← it. *tonsilla* 'mandelj'
tonšile < *(*tonšil*)-*e* ← furl. *tonsile*, it. *tonsilla* 'mandelj'
dragoncela < *(*dragoncel*)-*a* ← ben. it. *dragonceli* 'bezgavke'
hrge, nejasno, morda iz *kьrga (ESSJ 1: 203)
židovka, nejasno, morda v zvezi z *židьkь 'sočen, gost, tekoč'
vremenica, nejasno, morda *vermen-ic-a ← *vermę 'vreme'
pitomnice, nejasno, morda v zvezi z bovškim pridevnikom *pitomen* (nar. *pitun*) 'gojen'
kloftica, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *gumpelj* v T034, *laloka* v T286, *pitomnice* v T067, *bramor* v T069, *kroglica* v T282, *malina* v T066, *puta* v T392, *hrge* v T339, *midigavka* v T127, *drože* v T188, *kloftinja* v T311, *žila* v T150, *vratna žila* v T280 in *zajednavka* v T132.

Kot enkratnica z *bezg-* je kartiran leksem *bezgavica* v T359.

Kot enkratnica z *-dris-* je kartiran leksem *limfdrise* v T023.

Kot enkratnica z *dim-* je kartiran leksem *dimač* v T395.

Kot enkratnici z *-dom-* sta kartirana leksema *domavka* v T117 in *odomavka* v T109.

Kot enkratnici z *-drm-* sta kartirana leksema *drnavka* v T116 in *zadrnavka* v T108.

Kot enkratnica z *mandelj-* je kartiran leksem *mandeljc* v T339.

Kot enkratna besedna zveza z *bula* je kartiran leksem *smrtna bula* v T008.

Kot opis sta kartirana odgovora *golt ga boli* v T382 in *v krofu me boli* v T031.

Kot tretji ali nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *asla* v T097, *dragoncela* v T097, *gjandola* v T096, T097, T136, *gumpa* v T008, *bezgavka* v T102, T374, T407, *mandula* v T408, *mandelj* v T109, *vremenica* v T076, *drnjavka* v T136, *divjača* v T370, *želva* v T382, *kuščer* v T339, *mumps* v T155 in *židovka* v T381.

Zaradi pomenske neustreznosti je leksem *škrofuloza*, zapisan v T374, kartiran kot nerelevanten odgovor.

4. Uporabljena dodatna literatura

Brecelj 2005; Karničar 1990

5. Primerjaj

SLA: V478 'mozolj' (1/78), V738 'tvor' (1/77); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: 6501; ASLEF: 1722; HJA: /